

Kreditlarni qaytarishni kechiktirishning xulq-atvor va iqtisodiy omillari

Mazkur tadqiqot ishida kreditlarni qaytarishni kechiktirishning xulq-atvor va iqtisodiy omillari o'rganildi. Dastlab, tadqiqot ishi doirasida 2025-yil 1-dekabr holatiga jismoniy shaxslarning kredit portfelidagi ma'lumotlar tahlil qilindi.

Ma'lumotlar tahlili, ayollarning kreditlarni qaytarish darajasi erkaklarga nisbatan yuqori ekanligini hamda yoshlarda kreditlarni qaytarish darajasi yoshi kattalarga nisbatan pastroq shakllanganligini ko'rsatmoqda.

Shu bilan birga, daromad va kreditlarni qaytarish darajasi o'rtasida ham bog'liqlik kuzatilgan bo'lib, daromad oshishi bilan kreditlarni qaytarish darajasi yaxshilanib borishi aniqlandi.

Kredit foiz stavkalari va kreditlarni qaytarish o'rtasida ham bog'liqlik mavjud bo'lib, foiz stavkalari oshishi bilan kreditlarni kechiktirib qaytarish darajasi ham oshib borgan.

Shuningdek, tahlillar kredit muddati va kredit risk darajasi o'rtasida chiziqli bo'lmagan bog'liqlik mavjudligini ko'rsatmoqda. Xususan, muddati 3 yilgacha bo'lgan kreditlar bo'yicha kreditlarni kechiktirish darajasi oshib borgan bo'lsa (eng yuqori ko'rsatkich 19,8 foiz), muddati 3 yildan ortiq kreditlar bo'yicha kechiktirish darajasi pasayib borgan.

Onlayn olingan kreditlarni kechiktirib qaytarish darajasi oflayn olingan kreditlarga nisbatan yuqori shakllangan.

Bir qarz oluvchiga to'g'ri keladigan shartnomalar tahlili kredit shartnomalari sonining oshib borishi bilan kreditlarni to'lash intizomining yomonlashib borishini ko'rsatdi.

Kredit ta'minoti turlari bo'yicha kechiktirilgan qarzdorlik tahlili portfel sifatida sezilarli farqlar mavjudligini ko'rsatadi. Eng yuqori kechiktirish darajasi mulk huquqi bilan ta'minlangan kreditlar bo'yicha (erkaklarda 32,8 foiz, ayollarda 25,0 foiz) hamda sug'urta bilan ta'minlangan kreditlarda (mos ravishda 21,3 va 20,0 foiz) kuzatilgan.

Bundan tashqari, qo'shma qarz oluvchisi mavjud kreditlarda kechiktirish darajasi nisbatan past shakllanganligi aniqlandi.

Tadqiqot ishi doirasida, yuqoridagi ko'rsatkichlarning kreditlarni kechiktirishga ta'siri logit modeli yordamida ham baholandi.

Model natijalari ayollarning kreditlarni qaytarishni kechiktirish ehtimoli erkaklarga nisbatan past ekanligi, shuningdek, qarz oluvchilarning yoshi oshgan sari kreditlarni kechiktirib qaytarish ehtimoli kamayib borishini ko'rsatdi.

Shuningdek, model natijalariga ko'ra daromad qancha yuqori bo'lsa, kreditlarni kechiktirib qaytarish ehtimoli pasayib borishi, kredit miqdori oshgan sari esa kechiktirib to'lash ehtimoli yuqori bo'lishi aniqlandi.

Bundan tashqari, model natijalari qo'shma qarz oluvchisi bor qarz oluvchilarning kreditlarni kechiktirib qaytarish ehtimolligi qo'shma qarz oluvchisi mavjud bo'lmagan qarz oluvchilarga qaraganda past bo'lishi mumkinligini hamda oflayn kredit olganlarning kreditlarni kechiktirib qaytarish ehtimolligi onlayn kredit olganlarga qaraganda past ekanligini ko'rsatdi.

Tadqiqot natijalari yuzasidan quyidagi takliflar shakllantirildi:

Tijorat banklarining skoring modellarini ishlab chiqishda ayollar va erkaklarga turli xil risk yondashuvlarini qo'llash;

Yoshga qarab kreditlarning risklilik darajasini qayta ko'rib chiqish, xususan, 18-30 yoshgacha bo'lgan mijozlarga 30-60 yoshgacha bo'lgan mijozlarga nisbatan yuqoriroq risk darajasini qo'llash imkoniyatini o'rganish;

Shu bilan birga, kreditlarni onlayn olishda risk darajasini oshirish yoki onlayn kredit olish talablarini qat'iylashtirish;

Bundan tashqari, kreditlarni qaytarishni kechiktirayotgan mijozlarga jinsi va yoshiga qarab kreditni kechikkanligi bo'yicha xabarnomalarni turli shakllarda (nudging) yuborib ko'rish va qarz oluvchilarning turli kategoriyalari bo'yicha eng samarali kommunikatsiya usullarini ishlab chiqish;

Xususan, "Kreditlarni o'z vaqtida qaytarmaslik, kelgusida kredit tarixingizga salbiy ta'sir ko'rsatib, yangi kreditlarni olishni qiyinlashtiradi" yoki "Kreditlarni o'z vaqtida qaytarish kredit tarixingizga ijobiy ta'sir ko'rsatadi hamda yangi kreditlar olish jarayonini yengillashtiradi" kabi xabarlar ta'sirini mijozlarda sinovdan o'tkazish mumkin.

Shuningdek, kredit olishdan oldin qarz oluvchilarga kredit shartlari va oqibatlarini to'g'risida ko'proq ma'lumot berish, xususan, maxsus videoroliklar tayyorlash.